ئایا سۆسیالیزم لە ئێراندا دادەمەزرێت؟..1/ حەمید تەقوایی.. وەرگێڕانی:کاوە عومەر

(بەشی یەکەم)
یەکەم
حەمید تەقوایی
وەرگێڕانی:کاوە عومەر

دیمانەی حەسەن ساڵحی لەگەڵ حەمید تەقوایی سەبارەت بە سۆسیالیزم ئەم بابەتە بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی ئاسمانی کەناڵ جەدیددا ئامادەکراوە

حەسەن ساڵحی: حەمید تەقوایی، چەند ڕۆژ لەمەوبەر، لەژێر ناونیشانی ئاسۆی سۆسیالیزم لە ئێران، لە ئەنجومەنی مارکس لە کەنەدا سیمینارێکتان سازکرد. ئەم تەوەرە پرسیاری زۆر دەوروژێنێت، کە بەداخەوە کاتی پێویست بۆ پرسیار و وەڵام لە سیمینارەکەدا نەبوو. من خۆم لەو سیمینارەدا پرسیارم هەبوو کە نەمتوانی بیخەمە ڕوو. هیوادارم لەم چاوپێکەوتنەدا بتوانین بابەتەکە بە تەواوی ڕووماڵ بکەین. با لە بەشی کۆتایی سیمینارەکەوە دەست پێ بکەین. باسی دامەزراندنی سۆسیالیزمت لە ئێران کرد. تکایە ڕوونی بکەنەوە کە ئەمە بەڕاستی مانای چییە؟ ئەمە دەزانین سۆسیالیزم واتە هەڵوەشاندنەوەی کاری بەکرێ و خاوەندارێتی تایبەت. بەڵام ڕەنگە ئەمە بۆ هەموو کەسێک بەرچاو نەبێت. ئاکام و بەرهەمەی ئەم پێشکەوتنە ئابوورییە بۆ خەڵک چییە؟

حەمید تەقوایی: هەروەک ئاماژەت پێدا، لە ئاستێکی بنەڕەتی ئابووریدا سۆسیالیزم بە واتای هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی کرێ و چەوسانەوە و هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتی تایبەت بەسەر ئامرازەکانی بەرهەمهێنان – کارگە، خزمەتگوزاری، سامان و هتد. بەڵام ئەگەر سۆسیالیزم جەخت لەم ئاڵوگۆڕە ڕیشەییانە دەکاتەوە، چونکە ئامانج و فەلسەفە و بنچینەی سۆسیالیزم ڕزگاری ئینسانە و ئینسان. بنەمای سۆسیالیزم ئینسانە، واتە ئازادی، یەکسانی، خۆشگوزەرانی، شوناس، کەرامەتی ئینسانی، و ڕێزگرتن لە ئینسان و ئینسانیەت، تەوەرو و ئامانجی کۆمەڵگەی سۆسیالیستین.

لە ئاستی ئابوریدا هەڵوەشاندنەوەی کاری بەکرێ بە واتای لەناوبردنی کار وەک کاڵایەک کە کرێکار دەبێت بیفرۆشێت بە سەرمایەدار بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانی خۆی و خێزانەکەی. بە هەڵوەشاندنەوەی کاری بەکرێ، واتە هەڵوەشاندنەوەی کۆیلایەتی و زۆری ئابووری، پێویستە ئابووری ڕێکبخرێت نەک لەسەر بنەمای قازانج و دروست کردنی قازانج، بەڵکو بە ئامانجی دابینکردنی پێداویستییەکانی هەمووان ڕێکبخرێت. لە سیستەمی سۆسیالیستیدا دابینکردنی پێداویستییەکانی هەموو تاکەکانی کۆمەڵگە تەوەرە و ئامانجی هەموو پەیوەندییەکان و سیاسەتە ئابوورییەکانە.

لە ڕوانگەی کۆمەڵایەتییەوە سۆسیالیزم واتە نەهێشتنی هەمووجۆرە هەڵاواردن و نایەکسانییەک. بە تێگەیشتن لەوخاڵەی کە هەموو نایەکسانی و هەڵاواردنەکانی ناو کۆمەڵگەی ئێران و هەموو کۆمەڵگاکانی جیهان، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ پەیوەست دەبێت بە پێویستی قازانج هێنانی سەرمایەکانەوە، پێویستی بە بیرکردنەوەی زۆر نییە. لە جیاوازییەکی توندی نێوان سامانی فەلەکیی کەمینەیەکی بچوک و نەهامەتی گشتیی جەماوەری خەڵکەوە تا دەگاتە چەوساندنەوەی ئایینی، هەڵاواردنی ڕەگەزی، چەوساندنەوەی نەتەوەیی، ڕەگەزپەرستی و میللی، هەڵاواردنی چینایەتی، پێشێلکردنی سەرەتاییترین مافەکانی خەڵک، چەوساندنەوە و دیکتاتۆرییەت، تێکدانی ژینگە و هتد و هتد، هەموو ئەمانە دەرئەنجام و پێویستییەکانی کارکردنی سیستەمی سەرمایەدارین.

ئاشکرایە لە کۆماری ئیسلامیدا هۆکار و زەروورەتی ئەو هەموو هەڵاواردن و چەوساندنەوە و هەژاری و سەرکوتانەی کە لە کۆمەڵگەدا بەربڵاوە، دەستەبەرکردنی بەرژەوەندیی چەند سەرمایەدارێکە لە حکوومەت و باندە مافیاکانی سەر بە حکومەت کە سەروەت و سامانیان لە زیادبووندایە .

لە سیستەمی سۆسیالیستیدا ئەم جیاکاری و نادادپەروەری و ئازارانە بوونیان نییە، چونکە هیچ پێویستی و بنەمایەکی ئابووری نییە بۆیان .

کۆڵەکەیەکی گرنگی سۆسیالیزم دابینکردنی ئازادییە بێ کەت ومەرجەکانە. ئازادی دەربڕینی بیروڕا، ئازادی ڕێکخراو بوون و حزبایەتی، ئازادی ڕۆژنامەگەری و ڕاگەیاندن، ئازادی سۆشیال میدیا، ئازادی ناڕەزایەتی و مانگرتن و هتد…هتد. بێگومان ئەمە ڕێک پێچەوانەی ئەزموونی یەکێتی سۆڤیەت و چین و سیستەمەکانی دیکەیە کە ئیدیعای سۆسیالیزم دەکەن، بەڵام ئەم سیستەمانە جۆرێک لە سەرمایەداریی دەوڵەتی بوون و هەن؛ سیستەمی سەرمایەداری لەژێر ناوی سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمدا، کە ئەمڕۆ چین نموونەیەکی

بەرجەستەیە.

بەکورتی دەکرێ پایەکانی سیستەمی سۆسیالیستی بە ئازادی و یەکسانی و خۆشگوزەرانی بە هەمووان دەربڕین. ئازادی لەسەر ئاستی سیاسی و کۆمەڵایەتی و مەدەنی، یەکسانی واتە لابردن و هەڵوەشاندنەوەی هەڵاواردنی چینایەتی و هەموو هەڵاواردنەکان، خۆشگوزەرانیش واتە بەرهەمهێنان بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی هەموو ئینسانەکان. ئەمانە بناغەکانی سۆسیالیزمن.

حەسەن ساڵحی: با بگەڕێینەوە بۆ ئەزموونی یەکێتی سۆڤیەت و چین. تۆ باسی سێ میحوەرت کرد: ئازادییە سیاسی و مەدەنییەکان، نەهێشتنی هەڵاواردن لە بواری کۆمەڵایەتیدا، خۆشگوزەرانی لە لایەنی ئابوورییەوە. حەز دەکەم سەرەتا لایەنی ئابووری بخەمە ڕوو. حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کاتێک دەگاتە دەسەڵات بەپەلەترین ڕێوشوێنە ئابوورییەکانی چین؟ ئەوە چ گۆڕانکارییەک لە نەزمی ئابووریدا دروست دەکەن؟

حەمید تەقوایی: یەکەم هەنگاوی ئابووریمان ڕزگاربوونە لە باندە مافیاییە دەسەڵاتدارەکان. دەکرێ بڵێین کۆماری ئیسلامی کارەکانی لەم پەیوەندییەدا سادەتر کردووەتەوە. دەزانن زیاتر لە 50%ی ئابووری، سەرچاوە، کارگە، خزمەتگوزاری، هەناردەکردن وهاوردە و هتد، لە دەستی چوار پێنج ڕێکخراو و دامەزراوەی حکومی و سەر بە حکوومەتی ئێراندایە: بەیت ئیمام، سپای پاسداران و بەسیج، بارەگای جێبەجێکردنی فەرمانی ئیمام و دامەزراوەی هەژاران و بارەگای قودس ڕەزەوی و یەک یان دوو دامەزراوەی تر. زۆربەی هەناردە و هاوردەکردن، دارستان و کان و سەرچاوەی سامان و خانووبەرە و خانوو و بەنداو، ناوەندەکانی بەرهەمهێنان و خزمەتگوزاری کۆنترۆڵ دەکەن و هەموویان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ وابەستەی حکومەت و بێتی ڕابەرن. ئەمانە ئابووری ئێران دەجوڵێنن.

ئەو ئامارەی کە لەم دواییانەدا لە لایەن دامەزراوەی بانکی و خزمەتگوزاریی سویسرا (UBS) بڵاوکرایەوە، ئاماژە بەوە دەکات کە ٢٤٦ هەزار کەس لە ئێراندا ملیۆنەری دۆلارن. واتە کەمتر لە سێ هەزاری دانیشتووان. ئەمانە هەموویان سەر بەو باندە مافیایانەن کە من ڕوونم کردەوە. لە لایەکی دیکەوە زیاتر لە ٥٠٪ خەڵکی ئێران لە ژێر هێڵی هەژاریدا دەژین. ئەم دۆخە وایکردووە ڕزگاربوون لەم سەرمایەدارە گەورانە هەم بەتەواوی مومکین و هەم پێویست بێت و هەم لە چاوی خەڵکی گشتیدا خوازراو بێت.

ڕووخانی حکومەت بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی بە واتای دەرهێنانی زۆربەی پارە و سەرچاوەکان لە دەستی خاوەنەکانیان و ئەگەر وردتر بین، قۆرخکارەکان. سەرنج بدەن ئێران سیستەمێکی سەرمایەداریی

ئاسایی نییە وەک ئینگلتەرا، فەرەنسا و تەنانەت تورکیا. لە هەر وڵاتێکی تردا ئەم دەستەو تاقمە مافیاییە بە هۆی گەندەڵی ودزی، دەستبەسەرداگرتنی موڵک، نەدانی باج، کۆکردنەوە، قاچاخ، موزایەدەی تەندەری تەلارسازی و هتد و هتد، تەنانەت بەپێی یاسا و ڕێساکانی خودی کۆمەڵگا سەرمایەدارییەکان تاوانبارن و پێویستە دەست بەسەر موڵک و ماڵی ئەواندا بگیرێت. ئەگەر حکومەتێکی سۆسیالیستیش دەسەڵات بەدەستەوە نەگرێت، دەبێت یەکەم کارەکەی هەوڵدان و دەستبەسەرداگرتنی موڵک و ماڵی ئەو باندە مافیاییانە بێت. ڕزگاربوون لەم دەستەو تاقمانەو باندەکانی ماددە هۆشبەرەکان هەم کارێکی پێویست و خوازراوە و هەم داواکارییەکی بنەڕەتیی خەڵکە و بە تەواوی خواستراو و قبوڵکراوە لە بیروڕای گشتیدا.
بەڵام لێرەدا پرسیاری بنەڕەتی ئەوەیە: ئایا ئەوە دەسەڵاتی لێوەردەگرنەوە و ڕادەستی کێ دەکەن؟ وەڵامی ئەم پرسیارە جیاوازی بنەڕەتییە لە نێوان حکومەتێکی سۆسیالیستی و هەر جۆرە حکومەتێکی ترە کە ڕەنگە مافیای دەسەڵاتدار لاببات. ئایا وەڵامەکە ڕادەستکردنی ئەو پارە و موڵک و ماڵە کەدەستی بەسەردا گیراوە بە کەسانێکی ترە کە ڕیش و عەمامەیان نییە؟ وە بەوهیوایە بیت ئەمانە بەرژەوەندی کۆمەڵگا دابین بکەن؟! ڕوونە کە چاوەڕوانییەکی لەو شێوەیە ناکرێ، نە ئەو خەڵکەیش کە بە شۆڕشەکەی دژ بە هەژاری و گەندەڵی ئایەتوڵڵا ملیاردێرەکانی ڕوخاندووە، ڕێگە بە شتێکی لەو جۆرە دەدات.
وەڵامی ئێمەی سۆسیالیست ڕوونە: کۆنترۆڵی سەرچاوە ئابووری و بەرهەمدار و خزمەتگوزارییەکان بدرێت بە خودی خەڵک. خەڵک خۆی مەبەستی ئەو خەڵکەیە کە لە شوراکاندا ڕێکخراون. شوراکانی خەڵک کۆنترۆڵی سەروەت و سامان و بەرهەمی کۆمەڵگا بکەن نەک کەرتی تایبەت یان کەرتی گشتی. ئیدارەی ئابووری و سیاسەتە ئابورییەکان دەتوانێت و پێویستە لە دەستی بەرهەمهێنەرانی ڕاستەوخۆدا بێت. ئەمە یەکەم مەرجە بۆ لەناوبردنی سەختی ئابووری و کۆیلایەتی کرێ و بۆشایی قووڵی نێوان هەژاری و سامان لە کۆمەڵگادا.
چەند ساڵێک لەمەوبەر کرێکارانی مانگرتووی قامیشی شەکری هەفت تەپە، داوای ئیدارەی شورایی ئەو ناوەندە بەرهەمهێنانەیان دەکرد. ڕایانگەیاند کە دەتوانین قامیشی شەکری هەفت تەپە باشتر لە کەسانی شارەزا و بەڵێندەر بەڕێوەی ببەین. ئەمەش خاڵی لوتکەی بزووتنەوەی شورایی بوو کە لە شۆڕشی ١٣٥٧ەوە تا ئەمڕۆش بەردەوامە.
دوای ڕووخانی حکوومەتی شا، شوراکان بە شێوەیەکی بەرفراوان لە هەموو شوێنێک پێک هات و خەڵک ئازادی و دیموکراسییان نەبەستەوە بە پەرلەمانەوە بەڵکو بە شوراکانەوە. شورا لە کارگە و زانکۆ و

قوتابخانە و فەرمانگە و هەموو شوێنێک دروست دەکرا و دەیانویست کاروباری کۆمەڵگە بگرنە ئەستۆ. هێشتا لە یادەوەری کۆمەڵگادا زیندووە. ئەمڕۆ شوراکان پێکهێنراون و وەک ڕێکخراوی خەباتکارانە چالاکن، بە شێوەیەکی سەرەکی بە بەشداری چالاکانی بزووتنەوەی کرێکاری و کرێکاران، مامۆستایان، خانەنشینان، قوتابیان، و تەواوی تۆڕێک لە تێکۆشەرانی بوارە جیاجیاکانی خەبات، و ئەمەش زەمینەیەکی زۆر لەبارە بۆ دروستکردنی شوراکان وەک ئۆرگانی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا لە سبەینێی ڕووخاندنی.کۆماری ئیسلامیدا دروستکردووە. دوای ڕووخانی کۆمەڵگا، دەکرێت کۆمەڵگا لە شێوەی شوراکاندا ڕێکبخرێت و لە هەنگاوی یەکەمدا زۆرینەی ئابووری ئێران کە لە ئێستادا لە دەستی دەستەوتاقمە مافیاکاندایە، ڕادەستی شوراکان بکرێت.

حەسەن ساڵحی: با بگەڕێینەوە سەر بابەتی شوراکان. بەڵام پێش ئەوە دەمەوێت لە بارەی دواکەوتوویی کۆمەڵگای ئێرانەوە بپرسم. هەندێک کەس دەڵێن سۆسیالیزم لە ئێراندا مومکین نییە، چونکە کۆماری ئیسلامی دەیان ساڵە کۆمەڵگەی گێڕاوەتەوە بۆ دواوە و کەلێنێکی گەورەمان لەگەڵ کۆمەڵگە پیشەسازییەکانی ڕۆژئاوادا هەیە. باشترە سەرنج بخرێتە سەر بابەتی مافی مرۆڤ و پراکتیکی دیموکراسی و ئەم جۆرە بابەتانە. ڕێوشوێنە سۆسیالیستییەکان چەندە خوازراو بن، بەڵام مومکین نین، یان لانیکەم هێشتا زۆر زووە. ئەوە لەم بارەیە چی دەڵێن؟

حەمید تەقوایی: ئەوانەی ئەم بۆچوونەیان هەیە لەبیریان دەچێتەوە کە پێش کۆماری ئیسلامی هیچ باسێک لە لەدیموکراسی و مافی مرۆڤ لە ئێراندا نەبووە. لە شۆڕشی دەستوورییەوە تا ئەمڕۆ، جگە لە ماوەی زۆر کورت کە دەسەڵاتی ناوەندی لاواز بوو و خەڵک بە کردەیی دەخەکیان بەسەر حکومەتەکاندا سەپاند و بە کردەوە ئازادییەکانیان بەدەستهێنا، بە درێژایی سەدەی ڕابردوو نە مافی مرۆڤ لە ئێراندا ڕێزی لێگیرا، نە دیموکراسی، تەنانەت بە مانا پەرلەمانییەکەشی، نەهەواڵێک سەبارەت بە ڕێزگرتن لە کەرامەتی ئینسان و ئازادییە سیاسییەکان هەبوو. ڕاستە کۆماری ئیسلامی بێ مافی و هەژاری و سەرکوت و کوشتنی بردەتە ئەوپەڕی و دڕندەترین حکومەتە کە ئێرانی هاوچەرخ بەخۆیەوە بینیویەتی، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە تەنیا کۆماری ئیسلامی هەر جۆرە ئازادییەکی، تەنانەت پەرلەمان و هەڵبژاردنەکان لەناوەڕۆکەی بەتاڵ کردووەتەوە و کردوویەتە گاڵتەجاڕێک. لە سەردەمی پاشایەتیشدا پەرلەمان و هەڵبژاردن هەر فەرمایشی و ناوەڕۆک بەتاڵ بوو.لەو سەردەمەشدا ئازادی حیزبایەتی بوونی دەرەکی نەبوو. تەنانەت ئەو چەند حزبەش کە لایەنگری پاشایەتی بوون تەحەمول نەکرا ن و تا کۆتایی سەردەمی شا تەنیا یەک حیزب

ما یەوە، ئەویش حزبی ڕەستاخیز بوو. سێبەری ڕەشی ساواک و سانسۆر و خنکاندنیش هەموو کۆمەڵگای گرتەوە. لە ڕووی بارودۆخی ژیانەوە دۆخەکە بە جۆرێک بوو کە دواجار ڕاپەڕینی پەراوێز نیشینەکان شۆڕشی لێکەو تەوە.

ئەمڕۆ تەنانەت لە ئۆپۆزسیۆنیشدا هێزە ڕاستڕەوەکان دەیانەوێت دەسەڵاتی پاشایەتی و ساواک بگەڕێننەوە و دڵنەوای سوپای پاسداران و شەرمنانە بەرگری لە "سەرکردە نیشتمانییەکان"ی وەک قاسم سولەیمانی بکەن. تەنانەت لە ئۆپۆزسیۆنیشدا بۆرژوازی ئێران خەون بە دیکتاتۆرییەکی داهاتووەوە دەبینێت.

ئایا ئەم ڕاستیانە ئەوەمان پێنادەن کە ئێمە چەندە "دیموکراسی پراکتیزە" بکەین و داوای ڕێزگرتن لە مافی□کانی مر□ق بکەین، دۆخەکە وەک سەد ساڵی ڕابردوو دەبێت، تا سیستەمی سەرمایەداری دادەمەزرێت؟ ئایا ئەم ڕاستیانە ئەوە نیشان ناادەن کە بۆ ڕێزگرتن لە سەرەتاییترین مافی ئینسانییەکان، تەنانەت بۆلەناوبردنی ستەم و دیکتاتۆرییەت، دەبێت سیستەمێکی بنەڕەتی جیاواز لە سەرمایەداریمان لە ئێراندا هەبێت؟ سیستەمێک کە نەک هەر ئیسلامی نییە بەڵکو سەرمایەداریش نییە.

سەرمایەداری لە ئێران، لە دوای شۆڕشی دەستوورییەوە، کە یەکەم هەوڵی کۆمەڵگا بوو بۆ ئازادی و دادپەروەری و شارستانییەت، نەیتوانیوە کۆمەڵگایەکی هاوشێوەی کۆمەڵگا ئەوروپاییەکان تەنانەت بە دەپلە خوارتریش لەوان لە لە ئێران دروست بکات. ئێمە دیکتاتۆریمان لە دوای دیکتاتۆریەت هەبووە. پەرلەمان هەمیشە ناوەرۆک بەتاڵ و پوچ بووە لە ئێران، مافی مر□ق ه□رگیز ڕەچاو نەکراوە، ستەم و هەڵاواردنی نەتەوەیی و سەرکوتی نەتەوەیی بەربڵاو بووە، هیچ هەواڵێک لە ئازادییە سیاسییەکان، ئازادیی ڕادەربڕین، قەڵەم و چاپەمەنی، ئازادی حیزبەکان ، ناڕەزایەتی و مانگرتن نەبووە.

پرسیاری بنەڕەتی ئەوەیە هۆکارەکەی چییە؟ ئایا ئەمە بەهۆی خراپەکاریی بەرپرسان و پاشاکان و ئایەتوڵڵاکانەوە بوو؟ دیکتاتۆرەکان لە هەلومەرجەوە لەدایک دەبن. پێویستە بناغەی ئەم دیکتاتۆریەت لە ئێرانی هاوچەرخدا لەناو ببەین کە بناغەکەی سیستەمی سەرمایەدارییە. بۆچی بەوشێوەیە؟ لە بنەڕەتدا، چونکە لە ڕووی مێژووییەوە سەرمایەداری لە ئێران لە ڕووی کەڵەکەکردنی سەرمایە، تەکنۆلۆژیا، بەرهەمهێنان و هتدەوە زۆر لەدوای دونیای پیشەسازییەوەیە،لە بەر ئەوە ناچارە بۆ ئەوەی لە مەیدانی جیهانیدا بەتایبەتی ئەمڕۆ کە سەرمایەداری زیاتر لە هەر سەردەمێکیتر سیمایەکی جیهانی بەخۆیەوە نیشانداوە، بۆئەوەی توانای کێبڕکێ و

قازانج هێنانی هەبێت، دواکەوتوویەکەی خۆی بە چەوساندنەوەی توند قەرەبوو بکاتەوە. دیکتاتۆرییەت و چەوساندنەوەی ڕووتی چینی کرێکار، ئەو ستەمەی کە بە بیەوێ و نەیەوێ ، شۆڕدەبێتەوە بۆ هەموو کۆمەڵگا ، لەبەرەوە سەرچاوە دەگرێت. کرێکارێکی بێدەنگ و کرێکاری هەرزان یەکێکە لە پێداویستییەکانی قازانجی هێنانی سەرمایە لە ئێراندایەو بە ئەم مەبەستەش پێویستە دەمی هەمووان دابخات و هەر دژایەتییەک تێکبشکێنێت.
هەموو ئەزموون و مێژووی هاوچەرخی ئێران ئەوەمان بۆ دەردەخات کە لە چوارچێوەی سەرمایەداریدا ئێران ڕەنگی ئازادی و مافی مرۆڤ و دێموکراسی تەنانەت بە مانای پەرلەمانیش بەخۆیەوە نابینێت. ئەمە ئەوپەڕی خۆشخەیاڵی و وەهمە کە دەکرێت سیستەمی سەرمایەداری لە ئێراندا دەپارێزیت بەبێ دیکتاتۆرییەت و چەوساندنەوە.
لە ڕووی بارودۆخی ژیانەوە، بە پاراستنی سیستەمی سەرمایەداری هیچ شتێک ناگۆڕێت. دڵنیابن کە هەموو حکومەتێکی سەرمایەداری پابەندە بە جێبەجێکردنی سیاسەتی خۆپارێزی ئابووری لە توندترین و دڕندەترین شێوەی خۆیدا. دیکتاتۆری ڕووت و توندوتیژ لە ئێراندا بنەمایەکی ئابووری بابەتیی هەیە کە پێویستی قازانجی سەرمایەیە و بە گەیشتن بە ئازادی و خۆشگوزەرانی دەبێ ئەم بنەما بابەتییە لە ناو بچێت.
کاتێک بەرهەمهێنان بۆ قازانج نەما، بانکی نێودەوڵەتیش ناتوانێت بەسەرتا بسەپێنێت کە نرخ و کرێ بە بازاڕ جـێبهـێڵیت و خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان و هتد ببڕیت. کاتێک بە تەواوی دەستبەرداری سیستەمی سەرمایەداری بووین، ئەوا هێزەکان ئازاد دەبن و ئئەوپێداویستیانە دروست دەبێت کە لەچوارچێوەی سەرمایەداریدا ناتوانرێت بەدی بهێنرێت.

حەسەن ساڵحی: ئەو سیستەمە سۆسیالیستییەی کە دەتەوێت لە کۆمەڵگادا دایبمەزرێنیت پێویستی بە بەڕێوەبردن هەیە. دەبێت حکومەتێک هەبێت بۆ ڕێکخستنی ئەم سیستەمە و بە شێوەیەکی سروشتی دەسەڵات لە دەستی حکومەتدا چڕ دەبێتەوە. ئەو پرسیارەی کە دەوروژێنرێت ئەوەیە کە گەرەنتی چییە کە ئەم دەسەڵات و بەڕێوەبردنە مەرکەزییە نەگۆڕێت بە سەرمایەدارییەکی دەوڵەتی و حکومەتێکی تۆتالیتاری، وەک ئەوەی لە یەکێتی سۆڤیەتدا ڕوویدا؟
حەمید تەقوایی: خاڵی یەکەم ئەوەیە کە کاتێک باس لە سۆسیالیزم دەکەین لە دوای ڕووخانی کۆماری ئیسلامی، پێشگریمانەکە ئەوەیە کە شۆڕشێک لە کۆمەڵگادا ڕوویدا و حکوومەتی ڕووخاند و ئەوەندە چەپ و ڕادیکاڵ بوو کە کۆمۆنیستەکانی گەیاندە دەسەڵات . لە هەلومەرجێکی

وادا هێز و زەبری هێز و دەسەڵاتی شۆڕش بنەمای هاوبەشی خەڵک لە دەسەڵاتدا دەڕەخسێنێت. شۆڕش ئامانجە ئینسانیەکانی خەڵک و چاوەڕوانییەکانیان لە کۆمەڵگا و سیستەمی خوازراویان بەرز دەکاتەوە و جەماوەری ڕاپەڕیوی خەڵک لە هەموو جۆرە ڕێکخراو و ڕێکخستنە خەباتگێڕەکان و بە تایبەتیش شورا و ڕێکخراوەکانی هاوشێوەی شوراکان کە دەکاتەوە و ئەوەش بواری بەشداریکردنیان لە کاروباری کۆمەڵگادا بۆ دەڕەخسێنێت،

وەک نموونە، بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ژنان کە پایەیەکی بزووتنەوەی ژن ژیان ئازادیە، بە شێوەیەک کە جیهان ناوی دەبات بە یەکەم شۆڕشی ژنان لە مێژوودا، یان بزووتنەوەی دژ بە سزای لەسێدارەدان، بزووتنەوەی دادخوازی، بزووتنەوەی کرێکارانی کرێکار و خانەنشین بە دروشمی یەکێتی یەکێتی دژ بە هەژاری و گەندەڵی، دژی مافی فەلەکی و نەهامەتی گشتی، بزووتنەوەی ڕزگاری کولتووری گەنجان و هتد و هتد، هەموو ئامانج و چاوەڕوانییە ئینسانی و ڕادیکاڵەکان بەرز دەکەنەوە و هەن ئامادەن حکومەتەکەیان بڕوخێنن بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیان. تەنانەت لە شۆڕشی ١٣٥٧دا کە دژە شۆڕشی ئیسلامی زاڵ بوو، دوای ڕووخانی شا، شۆڕش بە هێزەوە بەردەوام بوو. خەڵک لە کارگە و زانکۆ و فەرمانگەکاندا ڕاوەستاون و خەڵک لەژێر ستەم و جیاکاری نەتەوەییدا بەتایبەت لە کوردستان و تورکمان سەحرا، داوای جێبەجێکردنی داواکارییە ڕەواکانیان دەکرد و پشتبەستن بە هێزی خۆیان، لەوانەش شوراکان لە کارگە و زانکۆ و بانکەکانی کوردستان، ئەوان دەستیان کردبوو بە بەدیهێنانی ئاواتەکانیان. زیاتر لە دوو ساڵی خایاند تا کۆماری ئیسلامی شۆڕشی سەرکوت کرد.

ئێمە وەک حیزبێکی بەرهەڵستکاری هەر جۆرە دەسەڵاتێکی سەرو خەڵکی، پێچەوانەکەی کار دەکەین، ئەو ڕێکخراوانەی لە سەردەمی شۆڕشدا پێکهاتبوون، پتەوتر دەکەین، شوراکان فراوانتر دەکەین و بەڕێوەبردنی کاروبارەکانیان پێ دەسپێرین.

هەروەک ئاماژەم پێدا، بە شێوەیەکی بابەتیانە شۆڕش بیرۆکە و ئامانجی چەپ دەباتە پێشەوە و زەمینە بۆ بەدیهێنانیانشی دابین دەکات. بۆ نموونە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی و ڕاپەڕینەکانی پێشووی ساڵی ١٣٩٨ و ١٣٩٦ و هتد، لە بنەڕەتدا بزووتنەوەگەلێکی چەپ و ڕادیکاڵ بوون،هەن بە ئامانجی ئینسانییەوە . دروشمی ژن ژیان ئازادی، کە لەگەڵ ئیستقبالی جیهانی بەرەوڕوو بوویەوە، دروشمێکی چەپ و مۆدێرن و پێشکەوتنخوازانە و ئینساندۆستانەیە کە ڕێزگرتن لە ژنان و ڕێزگرتن لە مافەکانی ژنان دەخاتە سەر لوتکە و لە لایەکی دیکەشەوە یەکگرتوو و هێزی ژنانی هێنایە مەیدان. ئەمە قسەی سەرزاری هێزە چەپەکانە کە ئازادی ژن واتە ئازادی کۆمەڵگا، ئازادی

کۆمەڵگا بەبێ ئازادی ژن بەمانایە. وە “ئازادی” کە لە دروشمی ژن ژیان ئازادیدا ئاماژەی پێکراوە، بە خۆی ئەم مانایەی هەیە. یان “ژیان” واتە خۆشگوزەرانی و کەرامەتی ئینسانی وەک ئەوەی من ڕوونم کردەتەوە. سیستەمی سۆسیالیستی لەسەر شانی شۆڕشێکی لەو شێوەیە بەدەسەڵات دەگات

لە ڕووی دیاریکردنی ڕێکخراوەیشەوە، ئەم شۆڕشە هێزی خەڵکی هێنایە سەر شەقام. هەڵسوڕاوان و ئەوانەی بەشدارن لە شۆڕش و بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان، سەرەڕای سەرکوتەکانی حکومەت، لە یەکێتی و ڕێکخراوە مەدەنییە جۆراوجۆرەکاندا خۆیان ڕێکخستووە. شورا یەکێکە لەو ڕێکخراوانەی کە وەک لە سەرەوە ئاماژەم پێدا پشت بە ئەزموونی مێژوویی بەرهەمدار دەبەستێت. بە بڕوای من ئەمڕۆ کرێکاران و قوتابیان و هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا ئامادەن لە شوراکاندا خۆیان ڕیکبخەن. وە لەگەڵ ڕووخانی حکومەتدا، شوراکان بە خێرایی لەسەر ئاستی فراوان و سەرتاسەریدا پێکدەهێنرێن. حزبی ئێمە، و هەر لایەنێک کە بیەوێت سۆسیالیزم جێبەجێ بکات، ئەم پرۆسەیە فراوانتر و بەهێزتر دەکات.

لە شۆڕشە بۆرژوازییەکانی وەک شۆڕشی گەورەی فەرەنسادا، ئەو حیزبانەی کە شۆڕشەکە بەدەستەوە دەگرن، دوای سەرکەوتن خەڵک دەنێرنەوە بۆ ماڵەوە و کاروبارەکان خۆیان دەیبەن بەڕێوە. تەنانەت لە شۆڕشی ئۆکتۆبەریشدا هەمان شت دوای ماوەیەکی کورت ڕوویدا، لەبەر ئەو هۆکارانەی کە لە خوارەوە ڕوونی دەکەمەوە. بە پێچەوانەوە ئێمە بانگەشەکاری حکومەتی شورایین و دوای ڕووخانیش هەوڵ دەدەین هەموو دەسەڵاتەکان ڕادەستی شوراکان بکەین، یان ئەو ڕێکخراوانەی لە جۆری شورا کە لە شۆڕشەوە سەریان هەڵداوە. شوراکانی خەڵک بەهێز بکرێن و وەک ئۆرگانی حکومی بچەسپێنرێن. وەک ئۆرگانی بڕیاردەر لە سیاسەت و ئابووری و هەموو کاروباری کۆمەڵایەتی پەیوەست بە ئیدارەی کۆمەڵگا. هەروەها پێویستە حزبەکان لە ڕێگەی شوراکانەوە سیاسەتەکانیان بەرەوپێش ببەن، دەبێت شوراکان ڕازی بکەن.

ئەمە لە یەکێتی سۆڤیەت و کۆمەڵگاکانی تر کە ئیدیعای سۆسیالیزمیان دەکرد، ڕووی نەدا، بە شێوەیەکی سەرەکی لەبەر ئەوەی هێز و بزووتنەوەکانی دیکە، وەک بزووتنەوەی ناسیۆنالیزمی پیشەسازی لە ڕووسیا، یان بزووتنەوەی دژە فیۆداڵی-دژە کۆلۆنیالیزم لە چین، یان بزووتنەوەی دژە ئیمپریالیزمی ئەمریکی لە کوبا، هەروەها بەشدار بوون لە شۆڕشەکانی ئەو وڵاتانەدا. هەروەها ئەم بزووتنەوە پلان و بەدیلێکی ئابوری پراکتیکییان هەبوو کە بنەمای ئەو بزووتنەوەیە مامەڵەکردن بوو لەگەڵ دواکەوتوویی فیۆداڵی. بە نموونه لینین گووتەیەکی بەناوبانگی هەیە کە دەڵێ چینی کرێکاری ڕووسیا زیاتر به

ده ست دواكه وتوويى سه ڕمايه دارى ده ناڵێنێت تا به ده ست دەسەڵاتى سه ڕمايه داريەوە. نەهێشتنى ئەم دواكەوتوويى و پێشكەوتنە پيشەسازيانەى ڕووسيا ئامانجى هێزە سياسييە ئۆپۆزسيۆنە ليبراڵەكانى وەك حزبى كادێتس و تەنانەت مەنشەفيكەكانيش بوو. ئەم هێز و بزووتنەوە ناسۆسياليستيانە لەگەڵ سەركەوتنى شۆڕشدا نەماون، بەڵكو لەژێر ناونيشانى سۆسياليزمدا بەدواى ئامانجە چينا يەتييەكانيان چوون و جێبەجێيان كرد. ئەم ڕەوتە لە هەموو ئەزموونەكانى ڕابردوودا دەبينرێت. ئەم هەلومەرجانە بووە هۆى ئەوەى شۆڕشەكانى سەدەى بيستەم لە ژێر ناوى سۆسياليزم و كۆمۆنيزمدا شكست بهـێنن و سەرمايەداريى دەوڵەتى و ديكتاتۆريەتى تاك حزبى لێكچووى لێبكەوێتەوە. بێگومان ئەمە باسێكى وردە كە حزبى ئێمە لە سيمينارەكانى سەر ماركسيزم و مەسەلەى سۆڤيەت لە ناوەڕاستى هەشتاكانى سەدەى ڕابردوودا بە وردى شيكارى بۆ كردووە و ل▯ب▯شدا كات نييە زياتر ڕوونى بكەينەوە.

خاڵێكى گرنگ كە پێويستە ئاماژەى پێبدەين ئەوەيە كە بارودۆخى ئابوورى و كۆمەڵايەتى ئێران تەواو جياوازە لە بارودۆخى چين و ڕووسيا و و▯▯اتانى ديكە. شۆڕشى ١٣٥٧ يەكەم شۆڕش بوو لە مێژوودا كە ل▯ و▯▯اتێكى تەواو سەرمايەداريدا ▯ويدا – پانزە ساڵ دواى چاكسازييەكانى زەوى و لەناوبردنى دوا پاشماوەى فيۆداليزم. ديكتاتۆرى شا ديكتاتۆرييەكى سەرمايەدارى بوو و فيۆداڵى نەبوو، يان تەنانەت تێكەڵەيەك لە فيۆداليزم و سەرمايەدارى. لە ڕووى ئابوورييەوە هيچ چاكسازى و گۆڕانكارييەكى ئەرێنى لە شێوەى سەرمايەداريدا مومكين نەبوو. لە وەها بارودۆخێكدا چينى سەرمايەدارى – ناوخۆى و جيهانى- تەنيا بە پشت بەستن بە كۆنەپەرستترين هێزى ئۆپۆزيسيۆنى شا كە بە تەواوى دژى مۆدێرنيزم و شارستانيي▯ت و پێشكەوتن بوو، واتە لەگەڵ خومەينى و ئيسلامى خومەينى، دەيتوانى شۆڕش بە ناوى شۆڕشەوە تێكبشكێنێت . شۆڕشى ساڵى ١٣٥٧ – لە ڕاستيدا لە ڕووى ناوەرۆكى خۆيەوە ڕاپ▯ينێك بوو لە دژى سيستەمى سەرمايەدارى نەك لە ڕووى ئەو هێزە كۆنەپەرستانەوە كە بۆ ڕێبەرايەتى شۆڕشەكە براني▯ پيشەوە.

ئه مڕۆ و له ڕاپه ڕينه ى ئێستاشدا به شێوه يه كى سەرەتايى بەهه مان شێوه يه . وە لە تەوەر و ناو▯▯كى دروشم و داخوازى و كولتورى ناڕەزايەتى خەڵكدا لە هەموو شۆڕشەكانى تر زياتر ئەم ڕاستييە دەبينن.

ئاماژەت بەوە كرد كە كۆمارى ئيسلامى كۆمەڵگاى بۆ دەيان ساڵ گەڕاندووەتەوە بۆدواوە. بە بڕواى من ڕێك ئەمە هۆكارێكە بۆ ئەوەى كە جەماوەرى خەڵك ڕوو لە دوايين دەستكەوتەكانى شارستانيي▯ت د▯ك▯ن.

هەر لەبەر ئەم هۆکارەیە کە ئەو بزووتنەوە و کولتوورەکی ناڕەزایەتی کە لە کۆمەڵگادا دروست بووە، داوای دوا ئاستی شارستانییەت و مۆدێرنیزم و خۆشگوزەرانی و ئازادی و یەکسانی دەکات.

سەیرکە، لە ئاستێکی بنەڕەتیتردا باسەکە لەسەر کار و کاردانەوەیە. کاتێک حکومەتێک کۆمەڵگا دەباتە بنی کۆنەپەرەستی، کاردانەوەی خەڵک گەڕانەوە بۆ دۆخی ڕابردوو نییە، بەڵکو چەژێرگرتنە لە دوایین دەستکەوتەکانی شارستانییەتی مرۆڤایەتی. کۆنەپەرستی سەدەکانی ناوەڕاست و دژە مرۆڤایەتی لە حکومەتدا بەرزترین ئاستی شارستانییەت و ئازادیخوازی و مرۆڤدۆستی دەکاتە ئۆپۆزسیۆن و دەیکاتە ئایدیالی جەماوەری. وە ئەمڕۆ ئەم ڕاستییە بە ڕوونی دەبینین.

ڕاپەڕینی ئێستا کە ساڵی ڕابردوو دەستی پێکردووە و تا ئێستاش بە شێوەی جۆراوجۆر بەردەوامە، بە یەکەمین شۆڕشی ژنان لە مێژوودا ناودەبرێت. وە خەڵکی ئازادی جیهان لە پشتیوانی خۆیدا کۆدەکاتەوە. ئێران تاکە وڵاتێکە کە کرێکارانی مانگرتوو باس لە ئیدارەی شورا یی دەکەن و لەلایەن کۆمەڵگاوە پێشوازییان لێدەکرێت. تاکە کۆمەڵگایە کە بە کۆی دەنگ دژایەتی سزای لەسێدارەدان بە هەر تاوانێک دەکات و بزووتنەوەیەکی بەهێزی دژ بە سزای لەسێدارەدان پێکهێناوە. تاکە وڵاتێکە کە سەما و مۆسیقای پۆپ و ڕاپی کردووە بە چەکی شەڕ. تاکە کۆمەڵگایە کە پیرۆزییەکانی ئایینی کردۆتە پوش و بێ بەهایانکردووە و نەک تەنها هەر دژایەتی لەگەڵ ئیسلامی دەسەڵاتدار، بەڵکو ئاتەئیزم و بێ خودایشی تێیدا بەربڵاوە. تاکە کۆمەڵگایە کە ناڕەزایەتی نەک هەر لە دژی هەژاری بەڵکو لە دژی دۆڵی قووڵی نێوان هەژاری و سەروەت و سامان بۆتە بزووتنەوەیەکی بەربڵاوی شەقام. ئەم ڕاستیانە هەمووی تایبەتمەندی سیستەمێکی سۆسیالیستین و نیشانەی ئەوەیە کە پێشکەوتن و سەرکەوتنی شۆڕش و بزووتنەوەکانی ئێستا تەنیا بە وەدیهاتن و دامەزراندنی سۆسیالیزم لە ئێراندا مەیسەر دەبێت.

لە لایەکی ترەوە ئەزمونی ٤٥ ساڵەی ئەم دواییە نیشانی خەڵک داوە کە سیستەمی سەرمایەداری دەتوانێت بکوژ و دز و تاڵانچیەکان بهێنێتە سەر دەسەڵات. لە ساڵی ١٣٥٧دا ئەم کۆنەپەرستانە دوورخرانەوە، چونکە سەرمایەداریی ناوخۆیی و جیهانی هیچ بەدیلێکی دیکەی نەبوو. ئەوان بەو وەهمە چوونە پشت خومەینی و ئیسلامییەکان کە لە ماوەیەکی کورتدا شۆڕش سەرکوت دەکەن و کاروبارەکان دەدەنە دەست سیاسیە ئاساییەکانی وەک بەرەی نەتەوەیی و نەهزەتی ئازادی. تەنانەت هەر لەسەرەتاوە خومەینی دەچێتە قوم و بازرگان سەر بە بزووتنەوەی

ئازادی بوو بە سەرۆکی حکومەتی کاتی. بەڵام لە بەرامبەر شەپۆلی شۆڕشدا، دواجار پێویستیان بە پەنابردنە بەر خومەینی بوو. وە توانی شۆڕشەکە بە باڵیۆزخانە و شەڕ لەگەڵ عێراق و دژە ئەمریکایی تێکبشکێنێت.
دەمەوێت بڵێم کۆماری ئیسلامی تاکە بەدیلێکی کردەیی سەرمایەدارە ناوخۆیی و جیهانییەکان بوو لە بەردەم شۆڕشی ١٣٥٧دا. تا ئەمڕۆش هیچ بەدیلێکی تریان نییە، ئەگەر هەبوایە، ئەم حکومەتەیان دەگۆڕی، کە بۆتە دڕکێک لە لای ئەوان.
بەم مانایە ئەزمونی کۆماری ئیسلامی نیشانی خەڵک دەدات کە ناکرێ مەلاکان بە تەنیا جێبهێڵن و هەمان سیستمی ئابووری بپارێزن و بگەن بە ئازادی و ڕزگاری.
هەموو ئەمانە بەو مانایەیە کە کۆمەڵگای ئێران دووگیان بووە بە سۆسیالیزم. لە ئێراندا دواهەمین کۆنەپەرستی دژە ئینسانی دەسەڵاتدارە و وەڵامەکە تەنیا دەتوانێ سۆسیالیزم بێت، دواهەمین شارستانییەتی مرۆڤایەتی بێت. بەڕای من کۆمەڵگای ئێران لە هەموو کۆمەڵگایەکی تر ئامادەترە بۆ قبوڵکردن و دامەزراندنی سۆسیالیزم.
حەسەن ساڵحی: دەست خۆش. پرسیاری تریش ماونەتەوە کە لە بەرنامەکانی داهاتوودا باسی دەکەین.
٢٦ی بەهمەنی ١٤٠٢، ١٥ی شوباتی ٢٠٢٤